

Megjegyzések „A hungarológia továbbfejlesztésének koncepciói” vitához

BENCZE ILDIKÓ

Mondanivalómat négy témakörben foglalom össze: 1. a hungarológia-fogalom értelmezése és a gyakorlat kapcsolata; 2. pályázatok szükségessége; 3. a határon túlról jött magyar anyanyelvű diákok sajátos problémái; és végül 4. az a látszólagos (?) érdektelenség, amely a Magyarországon tanuló külföldiek oktatása iránt megnyilvánul.

A négy kérdéscsoport magától értetődően szorosan összefügg, mert az utóbbi kettővel kapcsolatos gyakorlat – úgy vélem – elvárhatóan szerves része az elsőnek. A hungarológia fogalmával kapcsolatos vitába nem kívánok belefolyni, mindössze egy megjegyzésem van: azokkal értek egyet, akik természetesen politikafüggő területnek tartják a hungarológiát. *Az azonban, hogy mindenkori helyzetének alakulása kedvező vagy netán hátrányos helyzetet előidéző politikai döntésektől függjön, véleményem szerint nem engedhető meg.*

Meg kell találni azt a közös nevezőt, amely mindenki számára elfogadható ahhoz, hogy ezt a területet ne a maradék-elvnek megfelelően kezelje (= dotálja) az aktuális és illetékes hatalom, hanem olyan szilárd elvi alapon, amely kizárja egyrészt az anyagi meggondolások (= pénzhiány) állandó hangoztatását, másrészt azt, hogy napi politikai célokra lehessen felhasználni ezt a sajátos szellemi területet – szándékosan nem mondtam tudományágot.

Ehhez az állandóságot biztosító, ugyanakkor rugalmas működéshez – véleményem szerint – egy, a Magyar Tudományos Akadémiához hasonlóan *önálló, egyetlen* szervezetre van szükség – és ez létezik is: a Hungarológiai Tanács –, de működése, véleményem szerint, a legjobb szándékok ellenére sem lehet kellően hatékony, mert nincs meg a megfelelő „hatósági” jogköre. Feltételezhetően ennek fő oka valóban a sokat emlegetett pénzhiány, de talán az is, hogy a Tanács tagjainak egy része helyzeténél fogva nem képes érvényesíteni a Tanács határozatait (egyszerűen nincs hová továbbítania azokat, illetve süket fülekre talál), más része pedig hivatalánál fogva a saját területén a Tanács léte nélkül is teszi a dolgát, és magát a Tanácsot nem tekinti komoly szervezetnek.

Magyarán, szükséges lenne a Tanács működésének az újragondolása, illetve viszonyának rendezése a hatóságokkal (minisztériumokkal) – és a hungarológiát gyakorlatban művelő oktató és egyéb szervezetekkel.

A jelen állapotban a „sok bába között elvész a gyerek” gyakorlat érvényesül, a másik oldalról nézve pedig egy kissé a „nem tudja a jobb kéz, hogy mit csinál a bal” mondás illik a helyzetre. Sokan sokféle fontos dolgot csinálnak, feltehetően nagy átfedésekkel, de véletlenül sem együttműködve. (Jó példa erre a „Magyar mint idegen nyelv” nyelvvizsga-akkreditációja.)

Elképzelhető lenne – éppen a szűkös anyagi lehetőségek miatt –, hogy a Tanács ne kövesse az eseményeket, hanem évenként (vagy esetleg nagyobb időtávra) határozza meg, mik az adott időszakban a legfontosabb feladatok (szó esett például a tankönyvekről), és *nyilvános pályázatok meghirdetésével* az a személy vagy munkacsoport végezze el a feladatot, aki vagy amelyik ténylegesen a legjobb pályázatot nyújtja be (ha ilyen egyáltalán lehetséges). Természetesen ez a megoldás sem lehet panacea, de a nyilvánosság mindenképpen javítaná a munka minőségét.

Van egy terület, amely egyszerre tartozik/tartozhat a Határontúli Magyarok Hivatalára, az Anyanyelvi Konferenciára és a nyelvvizsgára: ez a határon túlról jött magyar ajkú diákok kérdése.

Politikai megfontolás tárgya az, hogyan kezeljük ezeket a diákokat – ezzel a kérdéssel nem is foglalkozom, hisz nem kompetenciám. (Jövőjükkel kapcsolatosan merőben különbözik a hivatalos álláspont és az ő személyes ambíciójuk – ezt mindenki tudja, aki valamilyen kapcsolatban áll velük.) Arra szeretném azonban felhívni a figyelmet, hogy az ő magyarországi szocializációjuk igen kényes, és egyáltalán nem csak nyelvi kérdés, egyrészt jogos érzékenységük miatt, másrészt azok miatt a kulturális különbségek miatt is, amelyeknek ők akaratlanul hordozói. Eldönthető kérdés az, hogy – a nyelvi képzésen túl – viselkedjünk-e velük úgy, mint a többi nem magyar állampolgárral, vagy inkább erősítsük magyar identitásukat. Ez utóbbi bizonyos fokig „negatív” diszkriminációt eredményez a mindennapi gyakorlatban, hiszen ez esetben óhatatlanul nagyobb igényeket kell támasztanunk velük szemben – ami a(z) anya-) nyelvi igényességet illeti. Úgy vélem, ebben a kérdésben jó lenne valamilyen közös álláspontot kialakítani: az ő „se kint, se bent” állapotuk csak nagyobb összefüggéseket áttekintve oldható meg.

Végül a hazai magyar mint idegennyelv-oktatás helyzetéről néhány szót. Feltételezhetően nincs arról összefoglaló adat, hány külföldi tanuló szervezett formában magyar nyelvet a *magyarországi* felsőoktatásban. Valószínűsíthető azonban, hogy számuk alig kevesebb, vagy éppen legalább annyi, mint azoké, akik a külföldi magyar intézetekben vagy magyar tanszékeken tanulnak, akár kedvtelésből, akár élethivatásra készülve. – A

belföldi felsőoktatásban folyó magyartanításnak a gazdasági kapcsolatokban, kulturális együttműködésben, diplomáciában később megtérülő hasznát egy percig sem lehet vitatni. (Ennek ellenére, ha van egyáltalán valamiféle együttműködés az ilyen tevékenységet végző intézmények között, az legfeljebb szűken vett oktatási kérdéseket érintő és alkalmi eszmecsere, vagy még az sem, holott egy bizonyos mértékű összehangolás valószínűleg egyik intézménynek sem válna kárára.)

A felsőfokú intézmények egy része újabban a jelek szerint nyúgnek tartja a külföldi hallgatók magyaroctatási kötelezettségét, illetve nem is tartja kötelezőnek magára nézve.

Az is előfordul, hogy a tanulmányait megkezdeni kívánó külfölditől eleve megkövetelik a magyar szakmai (!) nyelvvizsga meglétét, csak annak birtokában kezdheti meg tanulmányait bizonyos főiskolá(ko)n.

A szemlélőnek olyan benyomása támad, hogy ez a terület a régi szisztéma felbomlása miatt teljes mértékben gazdálanná vált a minisztériumban. Tény, hogy a nagy egyetemeken a kialakult szokásoknak és az új helyzetnek megfelelően folyik a magyar mint idegen nyelv oktatása, de az 1990. előtti ösztöndíj-szisztéma felbomlásával a helyzet enyhén kaotikusnak tűnik. Talán nem lenne haszontalan felmérni, hány külföldi hallgató, milyen rendszerben tanulja a magyart Magyarországon, és ha lehet, – az egyetemek és főiskolák autonómiájának megsértése nélkül – új irányelveket kellene kidolgozni a káosz megszüntetésére, éppen e terület fent említett fontossága miatt. E kérdés rendezése is beletartozik az országkép javításába.

Lehetőségekről, kezdeményezésekről...

BOKOR JÓZSEF

Hozzászólásom a hungarológiai tevékenység remélt továbbfejlesztésének egyetlen kérdésére vonatkozik, nevezetesen a Nemzetközi Hungarológiai Központ és a külföldi oktatóhelyek kapcsolatának a kiegészítésére, együttműködésük gazdagítására egy szomszédos országbeli kis tanszék szemszögéből. Tudjuk és elismerjük, hogy az NHK eddig is megtett minden tőle telhetőt, hogy erősítse a külhoni hungarológia szakmai-módszertani hátterét (könyvjuttatások, lektorok és vendégtanárok felkészítése, a fogadóhelyek igényeinek figyelembevétele stb.). Nincs kétségünk afelől sem, hogy a határokon túli műhelyek folyvást képesek meg-